

Vele jaren later, na de oorlog, haalt men veel eenvoudiger groente in huis voor een warme maaltijd. De laatste jaren is dit allemaal veel gemakkelijker geworden, ook om andere boodschappen in huis te halen.

Daarvoor gaat men naar een supermarkt en is deze toevallig dicht in de buurt, gaat men er te voet heen met een boodschappentas. Is deze genoemde winkel verderweg, soms al met enkele honderden meters, pakt men gewoon de auto en rijdt men er heen. Men neemt een winkelwagentje, duwt in het automaatje een Euro-muntstuk en het wagentje is vrij om in gebruik genomen te worden. Dan rijdt men via een toegangspoortje waarmee men wél de winkel in kan, maar niet eruit, dit is ter controle om het stelen tegen te gaan, de supermarkt binnen.

Alle levensmiddelen liggen kant en klaar verpakt op schappen en in vakken, gereed om gepakt te kunnen worden, dus ook vele groentesoorten met o.a. prei.

Heeft men de boodschappen die men nodig acht te moeten hebben, rijdt men naar de kassa om af te rekenen en kan men, na de benodigde boodschappen uit het winkelwagentje in Uw boodschappentas te hebben overgepakt, de supermarkt weer verlaten en door een kleine handeling weer over de Euro-munt beschikken. Deze krijgt U dan weer terug als U het wagentje weer in de stalling heeft gestationeerd.

Dit is nu in 2002, nu ik dit hier in dit boek vermeld, maar ook al vele jaren voordien, de manier om boodschappen te gaan doen en is er dus wel heel veel verschil op te merken aan de manier van ons om groente te kunnen bemachtigen na onze terugkeer van de evacuatie in mei van het jaar 1945.

Daarvoor was onze groentehof jarenlang aan de noordzijde van ons huis geweest, maar om weer eens nieuwe grond voor de groente te hebben, had vader die verplaatst naar het stuk land achter de boomgaard.

Dat was natuurlijk veel verder lopen, maar dat vond moeder, die uiteindelijk toch altijd de groente zelf op ging halen voor het middagmaal, helemaal niet erg, want zij vertoefde wel graag in de vrije natuur, dus vandaar.

De prei stond er nog, maar was in al die tijd doorgeschooten tot bijna één meter en stond al bijna in bloei.

Dat vonden we echter niet zo erg, want het ging immers toch hoofdzakelijk om dat deel wat in de grond gezeten had. Het bovengrondse deel werd toch nooit zo geconsumeerd.

Dus namen we toch enkele preien mee naar huis om ze daar verder schoon te maken om later gestoofd te worden.

We maakten de prei schoon en wasten ze zeer zorgvuldig en snee ze in schijven. Daarna waste ik ze nogmaals want er kon natuurlijk nog grond en ander vuil tussen de ringen zijn blijven zitten. De pootaardappels werden vlug geschild en eveneens goed gewassen. Zo, de groente stond gereed om gestoofd te worden en de aardappels gekookt.

Dat zou echter een probleem worden, want op het fornuis was immers niet te koken, dat hadden we gisteren ondervonden bij het koken van het water en de melk. Toen had immers in korte tijd de hele keuken onder de rook gestaan, dus dat was niets, dat zou heus niet gaan. Maar hoe dan wel???

Piet had na enig nadenken blijkbaar een oplossing gevonden. Hij liep naar de deel in het achterhuis en kwam meteen weer terug en riep mij om met hem terug tegaan. Dus ging ik mee en hij wees mij iets aan dat in een hoek stond met een kleed ondergedekt. Daaronder bleek onze huishoudkachel te staan die in de wintermaanden in de huiskamer stond.

Deze werd in het voorjaar tot in de herfst op de deel gezet. Dat vond moeder altijd gezelliger, dan dat de kachel de hele zomer in de kamer bleef staan.

Deze konden we nu in ons geval heel goed gebruiken, dus namen we haar meteen mee. Maar waar moest ze geplaatst worden om goed dienst te kunnen doen. Dit was binnen nergens mogelijk, maar waar dan wel??

Mijn broer Piet had opeens een idee, dit was zijn voorstel: "Laten we de kachel maar buiten naast het huis zetten, een kachelpijp erop met een elleboog windaf en je zult zien dat ze dan kan branden als een fakkel." zei hij.

Ik vond het al lang goed als het maar zou lukken. En dus hebben we de kachel naast het huis gezet op het stenen straatje. Binnen vond ik al gauw een oude krant en buiten gekomen was Piet al weer terug met wat aanmaakhout.

Hij vulde de kachel, die daarna aangestoken werd en even later werkelijk begon te branden als een fakkel, zoals Piet dat genoemd had. Er werd nog wat dikker hout bijgevuld en toen haalde ik de pan met prei uit de keuken.

Normaal stooft men prei in een bodempje water, maar dat vond ik op dat ogenblik een wat te schrale voeding in onze situatie. Dus nam ik daarvoor in de plaats een zelfde hoeveelheid melk die ik bij de groente deed, dat was ook nog veel voedzamer. Het nadeel daarvan was echter, dat ik nu steeds moest blijven roeren wilde ik het hele portie groente niet laten aanbranden. Want daarop was de kans dan groot en juist dát moest voorkomen worden.

"Jij moet maar koken, dat heb je meer gedaan, want ik heb er geen ervaring mee. Dat is mij te ingewikkeld." zei mijn broer. "Ik vind het best, maar of het smaken zal moeten we maar afwachten." zei ik en begon meteen te roeren.

Bijna tegelijkertijd deed zich echter een probleem voor. Het begon plotseling te regenen dat het goot, zomaar opeens kwamen er grote druppels omlaag vallen, waar we echt van opkeken. Door al die heisa met de kachel hadden we het niet opgemerkt dat er opeens bewolking aan de lucht gekomen was dat zich tot een bui gevormd had.

In de vroege ochtend was het bepaald té mooi-en zonnig weer geweest, dat het later ging veranderen.

Het waren grote druppels die op mijn rug en schouders vielen en daar zat ik dan buiten bij de kachel te roeren om het eten niet aan te laten branden en moest dus blijven waar ik was. Mijn broer stond in de deuropening te lachen toen hij zag hoe ik in de stromende regen bleef roeren in de pan met prei. Zelf vond ik dit heus niet zo leuk, maar wat moest ik anders? Opeens stond Piet naast mij met een paraplu.

"Houdt deze er maar boven dan blijf je zelf en de rest ook droog voor zover dat nog mogelijk is." zei hij.

"Droog blijven kan al niet meer, maar nu hoef ik niet natter te worden. Waar heb je dat ding gevonden?" vroeg ik.

"In de gang aan de kapstok, die had ik vanmorgen al zien hangen bij onze terugkeer". was zijn antwoord.

De bui duurde maar kort, doch het regende een moment dat het kletterde; gelukkig dat ik een "dak" boven me had.

Toch moet het een komisch gezicht zijn geweest om mij daar zo te zien zitten roeren in een pan op een kachel, buiten naast het huis, in de stromende regen, onder een paraplu.

Toch vond ik het later wel heel jammer dat er geen foto van gemaakt is. Het zou een leuke herinnering aan die periode geweest zijn. Maar daar dacht je later pas aan.

De lucht klaarde echter al gauw weer op en duurde de bui maar kort; dus begon de zon weer te schijnen.

Inmiddels was de prei gaar en konden de aardappels gekookt worden en met een beetje heen en weer schuiven kon de pan met prei toch op de kachel blijven staan, zodat deze niet te hard zou afkoelen. Na een kwartier begonnen de aardappels ook te koken en was ik inmiddels al weer bijna droog geworden.

Want de zon droogde de kleren al heel snel en ze gaf ook al flink warmte af. Dat was wel welkom in ons geval.

Er kon dus gegeten worden en konden aan tafel, in dit geval op de stoep voor de buitendeur!

Ja, aan een tafel eten was natuurlijk veel gerieflijker, helaas was deze zo wankel op de poten als een pasgeboren veulen, dus moesten we ons op deze manier nogmaals behelpen. Want als het op dat ogenblik niet kon, zoals het moest, moest het helaas maar zoals het kon. En zo zaten we daar dan even later met een bord eten op onze schoot, al was het maar een schraal middagmaal zonder vlees of jus, we hadden in elk geval warm eten van "verse groente", helaas, lekker vonden we het geen van ons beiden!!

Nadat we de warme maaltijd genuttigd hadden, wasten we de vaat en gingen een plaatsje in de zon opzoeken. We moesten het er nog maar van nemen, morgen kon het wel regenen en juist dáár moesten we op dat moment niet aan denken. Want dan konden we ons de ganse dag, om droog te blijven, nergens anders ophouden dan in onze slaapgelegenheid, namelijk in de koestal. Dáár alleen immers bleef het gelukkig droog, zoals we al reeds ondervonden hadden.

Het warme zonnetje deed ons blijkbaar goed, want beiden waren na een kort ogenblik in het rustige land der dromen terecht gekomen. Maar omdat we al zo aan de stilte om ons heen gewend geraakt waren, werden we wakker door enig luidruchtigheid van mensen vanuit de Dorpsstraat die ongeveer 150 meter oostelijk van ons lag. Daar heerste wat rumoerigheid tegenover ons. Zo te vernemen bleek daar een gezin te zijn teruggekeerd vanuit de evacuatie. We hoorden luid gepraat en gestommel van het uitladen van enig meubilair, dat zij zeer waarschijnlijk mee teruggedragen hadden.

We konden zien dat men heen en weer liep van het woonhuis naar een legervrachtauto, die hen teruggebracht had. Wij kenden het gezin heel goed dat daar woonde.

Dus zij waren ook weer na vele maanden van evacuatie in hun woonplaats terug gekomen en konden zij ook deze veelzeggende spreuk uitspreken namelijk : "Oost West- Thuis Best".

Plotseling echter, hoorden we vanuit die richting een enorme harde knal en zagen daar ook direct daarna een grijze rookwolk boven een boomgaard opstijgen.

We schrokken hevig en waren van mening dat er een mijn in het huis geexplodeerd was, want die mogelijkheid was er immers!! Toen echter de rookwolk was opgetrokken, konden we het huis van die mensen nog in z'n geheel zien staan. Dat was dus niet geexplodeerd, maar wát dan wél? Er was inderdaad een explosie geweest maar wat precies wisten we niet. Piet stapte op z'n fiets en reed er heen.

Terwijl Piet weg was bleef ik nog even in die richting kijken en zie mensen heen en weer lopen en ik hoorde ook druk praten onder elkaar. Maar tegelijkertijd hoorde ik ook duidelijk praten ergens vooraan in de Broekstraat, onze straat dus waaraan wij ook woonden. Dus keek ik in die richting en zag een Engelse legerwagen staan, vóór het huis van onze familie, de familie A. Aalbers. De vrouw was een zuster van vader. Blijkbaar waren zij ook teruggekomen van hun evacuatie en waren wij dus niet meer de enige in onze straat die weer gearriveerd waren in hun woonplaats.

Na een klein kwartier kwam Piet weer terug en hij vertelde het volgende : "Zeer waarschijnlijk was de familie Willemsen, waarvan het woonhuis was afgebrand in de middag van vrijdag 22 september van het vorige jaar in de Dorpsstraat, gisteren of vandaag ook thuis gekomen vanuit hun evacuatie, want hun paard had in de wei gelopen die oostelijk van de Dorpsstraat ligt. En juist op het moment dat het genoemde gezin de bagage aan het uitladen was geweest, was dat paard in hun richting gekomen omdat het mensen zag, want ook een paard kan nieuwsgierig wezen....!"

Helaas is haar dat noodlottig geworden. Vlak bij de omheining van dat weiland had de explosie plaatsgevonden. Daar had het paard blijkbaar op een landmijn getrapt die daar dan gelegen moet hebben. Er was een hoef van één van haar voorbenen afgeslagen en het had ook nog een grote open wond aan haar borst, waar het bloed met een straal was uitgespoten.

Een hulppolitie die toen dienst deed had het paard uit haar lijden verlost, door met zijn karabijn het slachtoffer dood te schieten. Gelukkig was hij daar tamelijk dichtbij geweest en was er dus vlug heen gegaan.

Het paard zou tegen de avond, dichtbij in een schuur van een buurtgenoot "uitgepond" worden. Dan kon ieder gezin dat in Driel teruggekeerd was, tegen betaling van een niet té groot bedrag, vijf pond vlees afhalen. Zo wist Piet te vertellen. Hij had er ook bij verteld dat hij gezien had dat onze familie met een Engelse legerwagen thuisgebracht werd van hun evacuatie, dus waren wij niet meer de enige in onze straat die van de evacuatie teruggekeerd waren.

Wij zijn die avond even bij onze familie wezen kijken en ze vertelden dat ze blij waren weer thuis te zijn gekomen en nu hun voeten weer onder eigen tafel konden steken en zich niet meer behoeften aan te passen bij anderen.

En zo was op het laatst een ieder weer blij dat zij verder konden leven in hun eigen vertrouwde omgeving.

Voordat we naar onze familie gingen hadden we eerst ons portie vlees afgehaald en toen dit ter sprake kwam had onze familie daar ook wel interesse voor. Dus ging onze oom er ook nog vlug heen en kwam na een ogenblik ook thuis met een portie vlees van vijf pond en dat kwam hen ook goed van pas. Want alles wat men in die tijd in voorraad had was helaas mondjesmaat. Maar er was echter wel een probleem opgetreden en dat was namelijk dit, wij Piet en ik, hadden helaas geen boter of vet genoeg ter beschikking om die hoeveelheid vleeswaren te kunnen braden.

Toen dit naar voren gebracht werd hoefde dit geen probleem voor ons te worden, want dat had onze familie gelukkig genoeg om ons portie en dat van hen te kunnen braden. Helaas hadden zij niet genoeg zout ter beschikking en dat hadden wij gelukkig genoeg in voorraad.

Toen bood tante aan om het voor ons eenvoudiger te maken, dat zij het vlees wel voor ons wilde braden als wij voor het zout wilden zorgen, dan zouden deze problemen daarmee opgelost zijn en daar waren mijn broer en ik dus heel blij om.

Ze zou die zelfde avond het vlees nog voor ons braden.

Dat vlees was voor ons zeer welkom, want ander eten hadden we bijna niet. We hadden wel rogge en melk om daar pap van te koken, en brood met wat jam was er ook nog wel. Maar aan groenten was helaas in de hele omgeving niet te komen en juist dát kon in de komende dagen wel eens een groot probleem worden.

Na ruim een uur gingen we bij de familie weg en liepen nog even door het centrum van het dorp. Misschien zagen we nog enkele bekenden waar we een praatje mee konden maken.

Een eindje in de Kerkstraat stonden bij het café van Driessen enkele dorpsgenoten bij elkaar. We liepen in hun richting en zagen al gauw dat het goede bekenden van ons waren. Eén van hen deed het woord en sprak over warm eten in de komende dagen. Dan zouden de gezinnen die van de evacuatie teruggekomen waren, warm eten kunnen afhalen bij de centrale keuken die in het achterhuis bij Driessen werd ingericht en daar zou morgen mee begonnen worden en dát kwam ons juist goed van pas. We hoefden ons dus in de komende dagen geen zorgen meer te maken over het warme middagmaal. Dát wisten we dan ook weer!

Dat er nu een centrale keuken werd ingericht was al wel een bewijs dat er iedere dag geëvacueerden in ons dorp terugkeerden, want voor een klein aantal personen zou dit nog niet plaats hebben gehad, dachten we. Menigeen had mogelijk ook nog geen kookgelegenheid, dus was dit een uiting van goed inzicht!!

Wij waren dus alweer zo het één en ander te weten gekomen waar we in de komende dagen van profiteren konden. Dus zou het ook werkelijk een uitkomst zijn voor de inwoners van Driel die van hun evacuatie terug gekeerd waren, of spoedig terug zouden keren. Want warm middageten was voor een mens toch wel heel noodzakelijk. Vooral groenten waren belangrijk.

Wadat we na ons onderkomen terug gegaan waren, aten we nog wat roggepap en gingen toen onze slaapgelegenheid opzoeken.

Gelukkig waren we er van overtuigd dat het dak boven ons nu dicht was en mocht het tijdens het slapen alsnog gaan regenen, zouden we daar geen last meer van ondervinden.

We waren blijkbaar al heel gauw in slaap gevallen want we konden ons niets meer van deze nacht herinneren. Wel werden wij de volgende morgen al tamelijk vroeg wakker. Dus stonden we op en toen bleek de zon al reeds volop te schijnen. En de temperatuur voelde al zomers aan, al was het die dag pas de eerste dag van juni.

Het was vrijdag en toen zij Piet dat hij zich had voorgenomen om de volgende ochtend al tamelijk vroeg naar onze ouders in Uden terug te gaan. Dan zou eveneens de geleende fiets mee terug nemen. Want dat was immers de afspraak geweest in de avond te voren, toen wij de volgende ochtend uit Uden weggingen.

Na het ontbijt ging Piets eerst weer even melk halen bij de familie Gertsen op het fruitbedrijf "De Oldenhof". Dat was niet ver bij ons vandaan. De koeien liepen daar in een appelboomgaard waarin op dat moment zeer weelderig gras groeide want het was een bijzonder warm voorjaar geweest.

Die dag hebben we samen een heleboel steenpuin opgeruimd dat rondom het huis over het erf verspreid lag, maar eveneens nog zeer veel andere rommel dat er nog overal te vinden was.

Veel daarvan was met het hoge water van de overstroming van verlopen winter mee naar binnen was gedreven en ook veel, dat op het erf tussen en achter kleine en grote obstakels was blijven liggen, zoals stukken hout, rietstengels en veel andere plantenresten. Ook kleine en groter takken en veel meer drijvende voorwerpen, o.a. lege flessen, blikjes, stukken karton en nog veel meer van zulk drijvend afvalmateriaal.

Dit alles konden we overal vinden, in Het achterhuis, de gang en eveneens heel wat in de kelder. Wat er in de kamer en de keuken had gelegen, hadden wij immers al opgeruimd na onze thuiskomst. Want wij hadden immers niet gewild dat onze ouders bij hun thuiskomst daar niet mee geconfronteerd zouden worden

Piet en ik hebben die ochtend nog het één en ander klusje opgeknappt, vooral om het huis heen waar normaal nogal heen en weer gelopen werd, zodat we ons geen zorgen behoeften te maken dat één van onze ouders over een stuk steen, hout of iets dergelijks zouden struikelen en daarbij een arm of been zouden breken. Dus was het uiteindelijk alleen maar een voorzorgsmaatregel. Maar dan toch nog liever zo'n karweitje vooraf, dan één of ander letsel oplopen, in deze, voor die tijd toch wel een bijzondere situatie.

Het was echter toch nog weer laat geworden door deze kleine akkevietjes, want nadat we samen op de stoep zittend, in de zon een kopje koffiesurrogaat gedronken hadden, konden we ons al gereed maken om ons portie warm eten af te gaan halen bij de centrale keuken die bij Driessen de kruidenier en cafehouder op de deel in het achterhuis als zodanig was ingericht.

In elk geval konden wij nu mooi op tijd zijn, dat vonden we toch wel belangrijk. Want er was afgesproken dat het eten tegen 12 uur uitgedeeld zou worden, dus besloten we er heen te gaan, om er op tijd aanwezig te kunnen zijn.

Men had gevraagd om een bord o.i.d., een vork en een mes mee te nemen als je van plan mocht zijn om het eten daar ter plaatse op te eten. De warme maaltijd was echter kosteloos.

in plaats van een bord, namen wij een Engels etensblikje mee van huis, dat kon tegen een stootje en het eten knoeide niet zo gauw over de rand als bij een bord.

Voor ons was dus die warme maaltijd wel belangrijk na al dat gesjouw met de kruiwagen om al die stukken stenen en aan stukken gevallen dakpannen opgeruimd te krijgen, wat echter toch ook niet overbodig was.

Toen we bij de centrale keuken kwamen waren er al reeds een tiental dorpsgenoten die stonden te wachten tot met het uitdelen gegonnen werd. Vanaf enige afstand leek het wel een klein groepje Engelse militairen, want een ieder liep toen, evenals de schrijver van diet verhaal, zelf ook in geallieerde legerkleding. Dit was voor ons ook wel noodzakelijk, want van de gewone burgerkleding was toen niet veel goeds meer bij. Dus deed men dit toen ook heus niet van weelde!!

De uitdeling begon al tamelijk gauw. Achter elkaar liepen we langs de grote ketel met warm eten en kreeg iedereen een grote schep met een flinke pollepel. Het eten rook lekker, het bevatte bruinebonesoep met worteltjes. En zo te zien op de eerste aanblik zag het geheel er toch wel smakelijk uit.

Er zaten ook stukjes spek en schijffjes rookworst in en het geheel was flink gekruid.

Naast het pand van Driessen, in de schaduw van een grote esdoorn aten we ons eten op. de één gezeten op een wankelenaasappelkist, de ander zo maar met z'n achterste op de grond, met de rug tegen de omheining van de tuin van meneer pastoor, waarvan de pastorie in z'n geheel was uitgebrand.

De soep smaakte verrukkelijk, er was soep genoeg, dus wie nog meer wilde kon nog wat krijgen. Dus waarom zou men dat nalaten als het je werd aangeboden.

Toen een ieder zijn portie genuttigd had, kregen we de boodschap mee naar huis, dat we de volgende dagen niet meer allemaal hoefden te komen. Eén persoon uit het gezin was voldoende, maar die moest dan wel een pan of een klein emmertje van huis meenemen om het eten voor de andere gezinsleden mee terug te kunnen nemen.

Als men dan het aantal personen van het gezin noemde, kreeg je die hoeveelheid uitgereikt in het meegebrachte pannetje. Gemakkelijker kon het ook al niet.

Met deze boodschap moest men dus in de komende dagen rekening houden, voor de goede gang van zaken.

Na deze warme maaltijd hadden Piet en ik besloten om per fiets een rit door de omgeving van ons dorp te gaan maken. Het was mooi, droog en zonnig weer, dus namen we die kans even waar. Via de Kerkstraat reden we naar de Rijndijk en vandaar richting spoorbrug. Links en rechts hadden we een ruim uitzicht over de uiterwaarden langs de Rijn en de landerijen binnendijks. Het geheel om ons heen zag er vreselijk vernield uit. Het is niet de bedoeling dit hier allemaal te vermelden, dat zou zeer eentonig worden op het laatst. Het is echter wel de bedoeling om zo nu en dan even een uitzondering te maken als daar aanleiding voor zijn mocht.

Om dit al vast te vermelden, waren van al de woonhuizen, en alle andere gebouwen die we passeerden, er maar heel weinig die bijna geen oorlogsschade opgelopen hadden. Het grootste deel had enorm veel schade, waarvan een deel totaal was uitgebrand of in elkaar geschoten. We hebben niet één woning op onze rit zien staan, die compleet vrij van oorlogsschade was. Door deze gegevens kunt U Uw conclusie trekken, hoe wij ons dorp terug vonden na onze terugkeer van de evacuatie. Vanaf de Rijndijk hadden we vrij zicht op het dorp Oosterbeek en de bossen van de Veluwezoom.

De aanblik was op dat moment alsof er een zware tornado overheen getrokken was. Dat was ook heel goed te begrijpen want deze hadden in de voorbije oorlogshandelingen vele duizenden projectielen te verwerken gekregen en daardoor zagen zij er zeer armoedig en vernield uit.

We reden nog maar amper op de rijndijk, of we zagen direct al een paar kadavers liggen van omgekomen koeien en paarden. zij waren in al die tijd inmiddels helemaal in elkaar gezakt en het geheel bewoog door al die duizenden maden die zich daarin bevonden, op zoek naar voedsel.....!

Maar niet alleen de maden erin, ook de duizenden groene-en blauwe bromvliegen die zich er bovenop bevonden, waren daar eveneens op zoek naar.

Terwijl we er met een grote boog omheen fietsten, stegen zij als het ware op één bevel, allemaal tegelijk op van hun "lek-kernij". Doch we waren amper voorbij gereden of zij allen keerden weer gauw naar hun "maaltijd" terug.

De fruitboomgaarden die langs de dijk lagen, leken wel het zelfde lot te hebben ondergaan als de bossen langs de overzijde van de rivier de Rijn. Het was vreselijk om er naar te kijken. Hoe zouden zij ooit weer in bloei komen te staan??

We naderden het zo bekendgeworden Drielseveer. Het al van ouds bestaande veerhuis en Theeschenkerij was totaal uitgebrand, evenals de daar vlak naaststaande boerenwoning van de fruitkwekerij "De Hoek" van de familie Zwartjens.

Daar recht tegenover aan de overkant van de Rijn was de Uitspanning en speeltuin "De Westerbouwing", die zo te zien ook helemaal in puin lag.

We reden verder de dijk uit en kwamen al heel gauw voor een flink gat in de Rijndijk en dit nam bijna de hele breedte van het wegdek in beslag. Er was nog maar net ruimte naast om er met de fiets aan de hand langsheen te lopen.

Blijkbaar was daar een vliegtuigbom neergekomen.

Even later reden we de afrit voorbij, rechts van ons, van de Vogelenzangsestraat en lag iets verderop opnieuw een groot gat in de dijk, waar ook nog maar nauwelijks langsheen te gaan was. We vermoedden opnieuw dat ook daar een bom terecht gekomen was. Doch dit gat was nog groter en dieper dan de vorige.

Een tiental meters verder stond een boerenwoning buitendijks, maar deze was totaal vernield. Na de oorlog is deze op de zelfde plaats herbouwd.

Verderweg naar links, aan de overkant van de rivier is het historische kerkje van Oosterbeek nog net goed zichtbaar tussen de bomen die in de tuinen langs de Benedendorpsweg staan.

Aan onze kant van de rivier konden we ook nog het wrak zien liggen van het transportvliegtuig dat in de namiddag van 19 september daar langs de Rijn was neergestort. Enkele leden van de bemanning waren er nog op tijd uitgehaald door enkele bewoners uit Driel, die zich daar toevallig dichtbij bevonden. Zij waren daarna met paard en wagen naar het parochiehuys in Driel vervoerd, dat toen als noodhospitaal was ingericht. Het gedeelte vóór ons tot bij de vernielde spoorbrug gaf vrij uitzicht op het dorp Oosterbeek en de omgeving, dat zo mooi tegen de glooiende heuvels van de Veluwezoom aan lag. Jammer van dat idyllische dorp dat het er nu helaas uitzag als een geheel uitgebrand dorp.

Geen huis leek meer onbeschadigd en velen waren totaal veranderd in een puinhoop. Complete daken waren finaal verdwenen en zij die er nog wel waren bezaten veelal geen dakpannen meer. Van de R.K. kerk was de torenspits verdwenen en ook de bekende watertoren was ook weg uit het landschap. Deze was door beschieting met zware granaten door de Duitsers, op maandag 18 september 1944 ingekort tot op een derde van de totale hoogte.

Het geheel gaf op dat moment een zeer troosteloze aanblik, want een zware orkaan had het dorp niet erger kunnen vernielen!! Ergens in de uiterwaarden, zuidelijk van deze plaats, lag tussen het niet meer in gebruik zijnde ringoventje (steenbakkerij) en de totaal vernielde spoorbrug, ook nog een neergestort transportvliegtuig. Dus wel een bewijs dat dit zo idyllisch gelegen dorp veel geweld te incasseren heeft gekregen.

In de uiterwaarden aan onze kant van de rivier konden we nog veel granaattrechters waarnemen, met ook hier en daar een grote bomtrechter, vooral in de directe nabijheid van de spoorbrug met de twee bogen die in tweeën geknikt in de rivier gestort waren, toen men haar in de late namiddag van die bewuste zondag de 17de september 1944 in de lucht liet vliegen.

Inmiddels naderden we de genoemde brug en van enige afstand hadden we links van de rivierdijk, vlak naast een pijler van de brug, al een defect geraakte Duitse tank zien staan. Deze stond daar met de loop op het centrum van Driel gericht. Dreigender kon het ook al niet!

De woningen van de familie Spaan en Mientjes, die beiden brugwachters geweest waren, lagen in puin en er net tegenover, dus meteen voorbij het viaduct links tegen de dijkhelling aan, stond ook nog een iets vernield Duits halfrups-voertuig. En het wegdek daar ter plaatse verkeerde in een zeer slechte staat en konden we alleen maar verdergaan met de fiets aan de hand. Rijden was daar een eind niet meer mogelijk.

We zijn daar dus even van de fiets gestapt om die totaal vernielde spoorbrug in ogenschouw te nemen. Jammer toch, dat zo'n machtig bouwwerk zo vernield moest worden, dat zoveel inspanning gevergd had en zoveel kostbaar geld gekost had, om tot een eindresultaat te komen. En wat moesten er in de komende tijd weer opnieuw enorme krachten ontwikkeld worden om zo'n geweldige ijzerconstructie te kunnen herstellen?

Toen we van huis gingen hadden we ons al reeds voorgenomen om even naar dat stuk dijk te gaan kijken dat de Duitsers in het begin van december met dynamiet hadden opgeblazen, zodat de Beneden-Betuwe bijna geheel onder water was komen te staan en die plaats was ongeveer zo'n vierhonderd meter oostelijk van de spoordijk gelegen.

Toen we daar bij kwamen gaapte er een opening van ongeveer honderd meter. De explosie had plaats gehad in december 1944, bij een tamelijke hoge waterstand in de rivier de Rijn.

Door de enorme snelheid van het rivierwater dat door de ontstane opening in de dijk gestroomd had, waren enkele Rijnaken met de sterke stroom meegesleurd en wel enkele honderden meters verder in het grote Elderveld terecht gekomen dat voornamelijk uit grote akkers bouw- en weilanden bestond.

En vanaf de hoge rivierdijk gezien was dat toch wel een vreemde gewaarwording die schepen daar zo te zien liggen in het volle voorjaar, midden in een groene wei of op een stuk bouwland. En vooral toen daar geen water meer te bekennen was. Nadat we dit allemaal goed gezien hadden, zijn we weer omgekeerd en via de Rijndijk terug gereden naar ons bivak, aan de voormalige Broekstraat 192 a in Driel.

Inmiddels was het al weer tijd geworden om onze broodmaaltijd gereed te gaan maken, toen we even buiten hadden gezeten na de rit, om uit te rusten en na te praten over al de vernielingen die we onderweg gezien hadden.

Daarna hebben we in de rest van de avond wat kachelhout gezaagd van de dikke, afgeschoten boomtakken enz., zodat we in de komende tijd toch weer een kachel konden laten branden, want we verwachtten nog niet dat er bij de brandstoffenhandelaar al gauw weer brandstoffen te verkrijgen zouden zijn.

Op en bij ons erf lag daar genoeg materiaal voor ter beschikking en dus zijn we daar wel enkele uren mee bezig geweest en hebben in die tijd een flinke voorraad aan kunnen leggen. En tijdens een wat laat geworden koffietijd besloot Piet de volgende ochtend tamelijk vroeg naar Uden terug te gaan.

Dan wilde hij meteen de geleende fiets mee terug nemen, want dat was immers afgesproken. Hij had nog wel langer willen blijven, maartoch ging hij die dag liever terug, want onze ouders zouden natuurlijk heel graag willen weten hoe het er in Driel wel uit zou zien en vooral ook bij ons thuis. Daar hadden ze volgens onze begrippen toch wel veel belangstelling voor. Alleen al juist daarom wilde Piet niet langer uitstellen om te- terug te gaan.

Het was zaterdag de 2de juni 1945.
 Piet gaat terug naar Uden en neemt
 meteen de geleende fiets mee terug.
 Het wordt een zeer vermoeide rit
 van wel ruim vijfenveertig kilometer.
 Zelf blijf ik op ons erf achter met
 nog een half brood, een half pakje
 boter, nog iets jam, suiker en zout.
 Groenten bezit ik niet, dus ben voor-
 lopig aangewezen op eten van de cen-
 trale keuken in de eerst komende dagen!

Voorlopig zou ik dus daar op het erf bij de ruïne van ons huis het ruim alleen hebben en moest me maar proberen te schikken in de situatie waarin ik toen verkeerde.

Het zouden heus geen gemakkelijke dagen voor mij worden en zou juist daarom veel moeten improviseren, maar gelukkig was mij dit niet moeilijk meer. Dat leert men immers wel in zulke bijzondere situaties!

Voorlopig verwachtte ik mijn broer niet meer terug, in elk geval niet eerder dan dat hij met onze ouders voorgoed terug kon keren vanuit de evacuatie. Wij wisten echter nog helemaal niet wanneer dit zou plaatshebben. Daar wilde ik in de komende dagen eens naar informeren, want inmiddels waren er toch al meer gezinnen vanuit Noord-Brabant en uit het land van onze zuiderburen naar hun woonplaats Driel teruggekeerd.

Wat zou vader blij wezen als er bericht gegeven werd dat ze naar huis terug zouden kunnen gaan. Maar het was ook zeer moeilijk voor zulke oudere mensen om zo lang van huis te moeten blijven, dus moesten zij wel een groot aanpassingsvermogen bezitten om dat op te kunnen brengen. Dat was vaak nog voor jongere personen een groot probleem. Die hadden daar het geduld niet voor en dat kan in zulke omstandigheden erg moeilijk zijn.

Voor dat Piet in de vroege ochtend van de 2de juni naar onze ouders in Uden terugkeerde, gaf hij mij nog de volgende raadgevingen, die ik moest beloven op te zullen volgen, hij zei: "Als ik hier de komende dagen niet meer ben, blijf dan zoveel mogelijk op ons eigen erf, want je weet nu waar je hier kunt lopen, zonder dat het gevaar op kan leveren betreffende de landmijnen. Pruts ook in geen enkel geval met één of andere munitie dat je onbekend voor komt en laat dat liggen waar het ligt; maak het wel even kenbaar wáár het ligt!

Als je hier voorlopig alleen bent, ben je zeer kwetsbaar, als je door één of andere oorzaak gewond zou raken, want wie zal je hier vinden om hulp te kunnen verlenen.

Zou je toch ons erf verlaten om één of andere reden en je zou per ongeluk op een landmijn trappen, dat tóch mogelijk zijn kan, kan niemand je hier helpen of vinden en dan lig je langzaam dood te bloedden....!!

Dit is een waarschuwing, dus pas goed op jezelf. Je hebt de oorlog overleefd met alle gevaren van dien, dus zou het voor je zelf en voor onze ouders en mij een ramp wezen als je hier zou verongelukken"! Zo was zijn waarschuwing.

Even later zei hij nog dit: "Wanneer onze ouders en ik naar hier terugkeren weet ik natuurlijk niet, het kan gauw zijn maar het ook ook nog wel even duren. We kunnen je vooruit geen bericht hierover sturen, maar als we terugkeren zie je dat vanzelf wel. Doe in elk geval geen domme dingen!!" Toen verliet hij het erf met de geleende fiets aan de hand, een rit voor de boeg van ruim vijfenveertig kilometer.

Zo, ik bevond nu alleen, bijna geheel alleen in onze straat. Daar waren wij reeds en een oom en tante, als enige op dat moment teruggekeerd vanuit de evacuatie, maar mijn broer was nu op weg naar ons evacuatie-adres terug gegaan, hoofdzakelijk om onze ouders te gaan vertellen hoe wij hier alles terugvonden en hoe het er hier allemaal uitzag en vooral ook om te zeggen dat ons huis helemaal in elkaar lag; het er nu als een complete ruine uitzag. Dan wisten zij in elk geval er het één en ander van en zou het hen bij de terugkeer niet meer zo tegenvallen. Dat moest dus voorkomen proberen te worden.

Helaas kon ik nog maar over heel weinig voedingsmiddelen beschikken, want er was nog maar een klein stukje over van het paardevlees. Daar hadden we al reeds flink van gegeten, bang dat het zou gaan bederven.

Wel was er nog een kleine hoeveelheid rogge om pap van te kunnen koken, maar verder was er niet veel voorraad meer. Nog een klein half brood, maar de boter was bijna op, evenals het potje jam dat ook al bijna leeg was.

Eén geluk was het echter dat ik tegen twaalf uur iedere dag het warme eten af kon halen bij de centrale keuken. Dus was het vooruitzicht dat ik mij in de komende dagen zou moeten behelpen met datgene wat ik nu nog bezat.

Wel zag ik het een probleem worden dat het brood bijna op was. En zou ook niet weten waar ik brood verkrijgen kon, want in de omliggende dorpen zou evenmin brood te koop zijn.

Zelf kon ik nu heus wel brood bakken, dat had ik immers in Uden geleerd in mijn evacuatietijd. Maar waar kon ik de grondstoffen vandaan halen die daar voor nodig waren??

Op het moment dat ik mij dit allemaal realiseerde, stond ik op en mijmerde niet verder, daar werd ik ook niet wijzer door. ik liep naar ons schuurtje achter ons huis en bekeek dat eens. Het dak dat uit eternit-golfplaten had bestaan was door één of andere luchtdruk totaal verdwenen. Niets ervan was er vlakbij terug te vinden, wel verderweg lagen stukken ervan her en der verspreid rondom het erf.

Alleen de vier muren stonden nog overeind. Dus was er eigenlijk van dit geheel, nog goed een voorlopige woonruimte te maken, voor ons vieren. Beneden ons dagverblijf en een slaapruiimte voor onze ouders. Mijn broer en ik zouden heel goed boven op het zoldertje kunnen slapen. Daar zou ook ruimte genoeg voor zijn en was er ook nog wel voldoende bergruimte over.

Dat schuurtje kon immers nog goed hersteld worden met materiaal van ons huis als dat gesloopt zou worden. Dan beschikten we over balken, planken, panlatten en ook nog ruim voldoende dakpannen. Als dat werkelijk verwezenlijkt kon worden, zou natuurlijk eerst de schuur grondig schoongemaakt moeten worden, al zou dat veel tijd vergen.

Dat kon echter geen bezwaar wezen, want ik had tijd in overvloed en daar ik in het geheel niet wist wanneer mijn ouders en broer terug zouden komen, besloot ik daar meteen mee te beginnen. Het weer was daar ook heel geschikt voor, dus moest ik dat ook waarnemen. Het was immers nog tamelijk vroeg in de ochtend, dus kon er veel gedaan worden in zo'n dag.

Eerst werkte ik al het natgeworden hooi over de muren naar buiten. Dat was wel heel zwaar werk, maar ik was jong en best wel werken gewend, al was het wel een zeer moeilijk en warm karwei.

Toch bleef ik doorgaan, maar haalde natuurlijk om twaalf uur wel even het middagmaal op bij de centrale keuken, want eten is bij zulk werk toch wel belangrijk.

Na enkele uren, nadat ik gegeten en even een uurtje gerust had, was het natgeworden hooi uit de schuurruimte verwijderd en was dit het vermoeienste werk geweest.

De hele ruimte moest ik daarna natuurlijk nog wel helemaal met water schoonschrobben, zowel de muren als de vloer. Dit deed ik echter in de avonduren na de broodmaaltijd, toen de zon niet meer zo fel scheen.

Dat was toch ook nog een hele klus, want ik wilde het allemaal wel goed schoon hebben en dat werd het ook. Want het zal tegen tien uur geweest zijn toen ik het hele karwei geklaard had. Het lag er netjes schoon en fris bij, dus kon ik tevreden gaan slapen die avond. Voor ik daartoe overging heb ik mij eerst helemaal uitgekleet tot ik niets meer aan had, zelfs de radio niet, maar die had ik ook niet. Toen ben ik mij aan de pomp gaan wassen.

Na een klein kwartiertje stond ik me buiten op de stoep aan te kleedden. Daarna heb ik nog een ogenblik buiten gezeten en genoten van de zoele avond, met als enig geluid om mij heen, het eentonige gesjilp van krekels en zo af en toe een schrille schreeuw van een nachtuil. Heel in de verte kwaakten enkele kikkers, maar dat was amper geluid te noemen.

De maan stond inmiddels ook al weer halverwege hoog en toen besloot ik mijn nachtverblijf uiteindelijk op te gaan zoeken. Lekker opgefrist dook ik onder de deken, want één vond ik bij tie tamelijk hoge temperatuur wel genoeg voor de komende nacht. In ieder geval vond ik deze 2de dag van juni 1945 goed besteed.

Goed uitgerust werd ik de volgende dag wakker. Hoe laat het was wist ik absoluut niet. Het kon half tien zijn, maar evengoed ook wel elf uur. Dus stond ik meteen op en ging in m'n nachtkleding naar buiten, de zon scheen me in het gezicht en ze stond al hoog aan de lucht. Dat was dus een bewijs dat het al bijna twaalf uur kon zijn.

Dat was de tijd waarop ik het middagmaal af kon halen bij de keuken en terwijl ik mij dat realiseerde, hoorde ik vanuit de Dorpsstraat stemmen van dorpsgenoten die blijkbaar op weg waren om eten af te gaan halen. Ik zag namelijk een bekend vrouwspersoon lopen met een klein rood emmertje, die al enkele malen eten afgehaald had.

Dus was het werkelijk al zo laat als ik vermoedde en kleetde me dus gauw welvoeglijk aan en ging er ook heen met een pannetje.

Na het eten zocht ik een lekker, niet al te zonnig plekje op achter onze stenenhoop, dat eens ons huis geweest was. De temperatuur deed zomers aan en dit gaf mij een behaaglijk gevoel. Ik was daar op mezelf aangewezen en kon dus deze dag net inde-
len zoals ik zelf wilde.

Wat een rust om me heen, je hoorde vlakbij het ruisen van de bladeren en het zacht geritsel van de schietwilg langs de slootkant als een zwak windje er door-en langsheen waaide. Iets verderweg riep een koekoek enkele malen zijn eigen naam en floot een merel er lustig op los.

Ik leunde achterover tegen de stam van een kromgegroeide appelboom waarvan ik in de schaduw zat en sloot de ogen.

Op zo'n moment gaat er veel door je gedachten en kom je tot de ontdekking dat je heel geleidelijk gaat wennen aan de uitzonderlijke situatie waarin je terecht gekomen bent. Je begint iedere dag meer te wennen om te leven met in je naaste nabijheid van je in elkaargeschoten ouderlijk huis, met de omgeval-
len muren en de aan stukken gevallen dakpannen op en rondom het erf, waar veel hoog opgeschoten onkruid staat te groeien. Dat je soms ien~~der~~ moment op het erf of ergens binnen, geconfronteerd kunt worden met ratten en muizen die overal op zoek gaan naar voedsel en dat het nu en dan bijna niet uit te houden is van de afschuwelijke stank, die afkomstig is van de kadavers van omgekomen koeien en paarden, die tamelijk dicht in de nabijheid liggen. Want is de wind in je richting, krijg je de volle laag.

Het is vaker een paar maal voorgevallen dat die stank niet uit te houden was, vooral als ik zat te eten. Dan nam ik mijn portie op en ging er mee achter in de boomgaard zitten om het verder op te eten en de vreselijke stank te ontlopen.

Westelijk van ons huis, op een afstand van ruim twintig meter, lag een dood paard en iets naar het noord-westen en het noorden, lagen op beide plaatsen twee dode koeien. Dus hoe de windrichting ook was, die enorme stank was zeer moeilijk te ontlopen en daaraan was ook niet te wennen.

Zelfs als ik ging slapen rook ik ook nu en dan die verschrikkelijke stank.

Behalve als de wind precies oostelijk was, had ik er geen last van. Blijkbaar lagen in die richting geen kadavers, want dan had ik ze vast wel geroken.

Het was een heel rustige dag geweest, evenals vele zondagen dat vaak kunnen zijn. Om mij heen was het uitzonderlijk stil geweest en dat zou de avond die komen ging, wellicht ook wel zijn. Dus leek het een onbewoond eiland, waar ik verbleef.

Maar ja, wat wil je? Ik was er eenmaal en moest mij maar proberen te schikken in de situatie waarin ik verkeerde.

Het brood dat ik nog bezat raakte ook op, want na m'n avondbroodmaaltijd waren er nog drie sneedjes over voor de volgende ochtend. Dus geen mooi vooruitzicht!

Het beloofde een windstille, iets nevelige avond te worden en voor de variatie besloot ik het toch wat hogerop te gaan zoeken. Daarvoor zette ik een korte ladder tegen een zijgevel en vandaar klom ik omhoog tegen de panlatten van het ingestortte dak van het voorhuis.

Daar had ik toch een mooi vergezicht op de omgeving beneden mij. Een móói uitzicht was het eigenlijk niet, want de aanblik was betreurenswaardig met al die vernielde, uitgebrande, of in elkaar geschoten woonhuizen en andere gebouwen om me heen en ook die vele vernielde fruitbomen en akkers vol met metershoog onkruid, gaven heus geen mooi aanzicht. Want juist dát zag je allemaal als je om je heen keek in het hele gebied van de omgeving.

Er was echter ook nog wel een iets moois waar te nemen tussen al dat troosteloze en dat was de prachtige oranje kleur van al die goudsbloemen, die zo maar op stukken bouwland, boomgaarden of zo maar ergens langs een straat, pad of op een erf, volop stonden te bloeien dat het een lieve lust was. Een ongekende aanblik, die we nimmer zo mooi weer kunnen aanschouwen!!

Want dat was beslist heel mooi en het gaf werkelijk een fleurige aanblik tussen al die vernielingen.

Mogelijk is het zaad met de hoge waterstand en de overstroming van de Betuwe in december van 1944 meegedreven en is het, toen al dat water weer verdwenen was, achter gebleven en met het zeer zachte lenteweer van dat voorjaar gaan ontkiemen, met daarna het hier vermelde resultaat.

Maar zoals ik hier en eerder schreef, stonden de boomgaarden er zeer uitzonderlijk gehavend bij. Ook vele loofbomen waren helaas zeer geschonden en zij gaven daardoor eveneens een zeer trieste aanblik.

Hoeveel tijd zou er mee gemoeid wezen voordat de fruitbomen weer opnieuw, volop in bloei zouden staan en de loofbomen langs sloten en plassen het landschap weer zouden sieren?

Dat kon nog wel vele jaren duren.

Daar zat ik even over na te denken en wou er een gedicht over maken, want ook dat zou in dit boek op z'n plaats zijn.

Dus ging ik omlaag om in de keuken uit de tafella een potlood en een stukje papier te halen.

Weer op de begane grond gekomen kruiste een egel met twee jonge egeltjes mijn pad en zij gingen er heus niet snel vandoor. Ze keken mij met hun spitse snuitjes schuin omhoog gericht, ververbouwereerd aan, als zagen ze in mij een vreemd aards wezen. Voorzichtig pakte ik ze beet en nam ze mee de keuken in en plaatste ze in een hoekje, waar ze opgerold bleven liggen. Lang genoeg om een schoteltje vol melk bij hen neer te zetten. Ik liet de buitendeur open staan toen ik terug keerde naar mijn uitkijkpost met een potlood en een stukje papier van een scheurkalender die nog in de kamer aan de muur hing. Want ik moest het natuurlijk meteen opschrijven wat ik bedacht, anders was ik misschien de volgorde kwijt, vandaar dus! Boven gekomen schreef ik daar, telkens na enig nadenken, het volgende gedichtje en wilde het ook nog laten rijmen.

Onze bevrijdde Betuwe

O land van wilgenbomen en fruit,
 Wat zie je er toch geschonden uit.
 Voorheen was je de fruittuin van ons land
 Wat is er toch met je aan de hand?
 Bijna geen huis is er ongeschonden
 't Is of je treurt om al je wonden.
 Ook je bongerden hebben veel geleden,
 Toen hier zeer fel werd gestreden.
 Maar eens zullen weer nieuwe bomen groeien
 Dan zal de Betuwe weer volop bloeien.

+++++

+ +

+

En op het moment dat ik de gedachten kreeg om dit gedicht te gaan schrijven, hoopte ik werkelijk dat juist dát weer spoedig plaats zou hebben. Want niets is mooier dan De Betuwe als ze bloeit in het vroege jaargetij.

Ik bleef daar nog enige tijd rustig vertoeven op het hoogste punt van onze bouwval. En toen de schemering al lang over het landschap om mij heen gedaald was, besloot ik weer af te dalen naar de begane grond. Daar was het inmiddels al tamelijk donker en was daar blijkbaar de vloerdauw al op komen zetten en voelde het al enigszins kil en vochtig aan. Opeens verlangde ik te gaan slapen, maar ging me, alvorens ik daartoe overging, eerst nog even wassen aan de pomp.

Die stond, zoals ik al reeds eerder schreef, in de keuken en om daar te komen, vanwaar ik me op dat moment bevond, moest ik achterom langs het huis heen, waarnaast zich ook een sloot bevond. Daar moest ik ook heel goed uitkijken wilde ik niet over steenpuin struikelen.

Plotseling trad ik op een oneffenheid dat bewoog en onder mijn schoen vandaan wegglipte en met een plons in de sloot terecht kwam, na eerst nog een schrille schreeuw geuit te hebben.

Met een begreep ik dat het een rat was geweest waar ik op gestapt was, want ik kende zo'n schreeuw van ratten.

Ook in de keuken was het al aarde donker, dus moest het al heel laat wezen. Dat gaf echter niet, want de nacht was nog lang genoeg en kon ik nog vele uren van de slaap genieten.

Na mij heerlijk opgefrist te hebben, trok ik mij terug in de koestal, waar mijn slaapgelegenheid was ingericht.

Op de deel voelde ik opeens iets levendigs langs mijn schoenen ritselen en daarna enig schuifelend geluid bij de buitendeur die van al het vocht niet meer gesloten kon worden doordat ze gezwollen was.

Of het een rat, een bunzing of een nog jonge kat geweest was wist ik op dat moment niet, daar zou ik de komende dagen wel achter komen, want er scheen wel zo het een en ander dierlijk gespuis gespaard te zijn gebleven, al was een groot deel van de Betuwe overspoeld geweest door het hoge water.

Men hoeft er echter niet bang voor te zijn, als ze niet in het nauw gedreven worden en daar was bij mij dus geen sprake van voorlopig, dus kon ik rustig naar bed gaan. En dat deed ik ook meteen en enkele ogenblikken later lag ik al onder een deken.

De volgende ochtend werd ik goed uitgerust wakker en had niet beter te weten de nacht aan één stuk door geslapen.

Het was maandag de 4de juni en heb het grootste deel van die dag besteed met het wegkruien van het natte hooi dat van de schuurzolder gekomen was. Dat heb ik kruiwagen voor kruiwagen naast de schuur weggereden en heb dat vooraan in de boomgaard op een hoop gezet, zodat het daar verder tot mest verteerde. Opgeruimd stond netjes, ook in dit geval. Dat zou ons voorlopig in de komende tijd niet in de weg liggen.

Als het door de gemeente goedgekeurd werd dat we van het schuurtje een voorlopige woonruimte mochten maken, zouden we goed om het schuurtje heen moeten kunnen lopen om overal bij te kunnen komen. Dus had ik die dag weer nuttig werk verricht!

En zo probeerde ik iedere dag iets te ondernemen dat vroeg of laat toch had moeten gebeuren.

In de avond ben ik enige tijd wezen buurten bij mijn familie Aalbers vooraan in onze straat en we hebben gezellig met elkaar zitten praten. Vooral kwam de evacuatietijd ter sprake waar eigenlijk iedere evacu   een flink verhaal over kon vertellen. Als iemand daarover vertelde luisterde de rest met volle aandacht en was het verder muisstil; niemand viel dan de verteller (ster) in de rede. Men kon in die tijd nog naar een ander luisteren, dat kan men nu de laatste tijd (het is nu 2002, maar ook al vele jaren daarv  r niet meer)!

Het is de laatste jaren zo gesteld dat men de verhalen van zichzelf v  el belangrijker vindt dan die van een ander. Als men dan allemaal tegelijk iets vertellen wil, wordt er erg door elkaar heen gesproken en zo zijn het geen interessante gesprekken meer, want van al dat geklets over en weer krijgt men alleen maar slaap en houdt men er geen interessante herinneringen van over. En juist d  t is toch m.i. wel de bedoeling. Gelukkig had mijn familie nog genoeg brood in voorraad om mij er wat van mee te kunnen geven, dus had ik weer voorraad genoeg voor enkele dagen en daarna zou ik wel verder zien hoe ik opnieuw aan brood moest proberen te komen...!

Ik zag wel in dat het heus niet eenvoudig was om in deze ontstane situatie het hoofd boven water te houden. Er waren heel wat moeilijkheden op mijn weg gekomen die ik toch zou moeten proberen te overwinnen.

Ik wist immers nog steeds niet op welk tijdstip mijn ouders en broer vanuit de evacuatie terug zouden keren, want ik hoopte vurig dat zij dan toch wel een voorraadje levensmiddelen mee zouden brengen. Zij hadden immers bonnen daarvoor en die bezat ik niet. Als dat w  l zo was, zou ik er hier toch niets op kunnen krijgen momenteel, want er was nog niets te koop.

Al tamelijk laat ging ik naar mijn logement terug waar ik al reeds enkele dagen in alle eenvoud had doorgebracht.

Het was half elf op het zakhorloge van mijn oom toen hij mij een voorspoedige nachtrust toewenste.

En zo ging de ene na de andere dag voorbij. Voorzichtig zocht ik op ons erf het van steenpuin vrijgemaakte pad op naar de deur van de deel in het achterhuis, om vandaar mijn slaapvertrek op te zoeken om daar van een voorspoedige nachtrust te gaan genieten. En dat bleek na heel wat uren gelukt te wezen toen ik de volgende ochtend volledig uitgerust ontwaakte, en de zon al door het stalraam naar binnen scheen.

Na het ontbijt besloot ik de dekens enige tijd buiten te hangen, daar fristen ze wel van op na die warme dagen van de laatste tijd.

Dus wilde ik wel even van dat heerlijke zonnetje gebruik maken, want vanmiddag of morgen kon het wel weer regenen, dus nam ik nu meteen de kans waar.

Lakens bezaten we niet op dat moment, die hadden we ook niet uit Uden meegenomen.

Ik pakte de dekens beet om ze iets dubbel te slaan, dan waren ze gemakkelijker te dragen, maar toen wipte er meteen een muis uit en dat verraste me toch wel een beetje.

Maar dat bleek m'n eigen schuld te wezen, want bij het uit bed stappen was een deken over de rand van het bed gaan hangen en een punt was net op de vloer gekomen. Vandaar dus, dat een muis kans gezien had tegen de punt van de deken op te klimmen om zich daarna heerlijk tussen de deken weten te kruipen.

Ik zocht het bed even secuur na of zich er nog meer soortgenoten in ophielden. Dit was gelukkig niet zo.

Maar ik besloot mijn slaapruimte, na het ophangen buiten van de dekens, toch even goed te inspecteren op het zich ophouden van dergelijk gespuis. Want in wilde tijdens mijn slaap niet door welk ongedierte dan ook gestoord worden. Zelfs niet door zo'n onschuldig en ongevaarlijk muisje.

Eerst echter moesten de dekens gelucht worden, alvorens ik op inspectie zou gaan.

De waslijn van onze naaste burens was nóg intact naast het huis tussen twee perebomen, dus ver hoefde ik niet te lopen.

En zoals ik al gezien had scheen de zon en waaide het iets, dus ideaal weer om de dekens wat op te frissen.

Ik ging terug naar mijn slaapruimte om daar het één en ander te ordenen en op de muizenjacht te gaan.

De koffer met ondergoed en toiletartikelen, de doos met gereedschap dat ik hier en daar teruggevonden had en nog wat andere spullen, werden voorzichtig opzij gezet en ook haalde ik een oud stuk vloerkleed en een paar jute zakken uit de verste hoek en ja hoor, daar schoten als een pijl uit een boog twee muizen uit die de deel op vluchtten. Blijkbaar was dat een paartje dat bij elkaar hoorde en ik gaf ze dus de gelegenheid en de kans om oud te worden, want die kleine beestjes zouden mij heus niet opeten, dus liet ik hen verder met rust. Wel veegde ik met een kamerbezem de slaapruimte even schoon, alleen maar voor de zindelijkheid. Want waar men een hele nacht ligt te slapen moet geen stof of i.d. aanwezig zijn. Opeens hoorde ik iemand fluiten die naderbij kwam. Blijkbaar was er weer een bekende dorpsgenoot vanuit de evacuatie teruggekeerd. Maar plotseling stond mijn broer voor me.

Dat was een verrassing zo opeens mijn broer weer voor me te zien staan en vroeg hem enigszins verbaasd:

"He, waar kom jij zo plotseling vandaan?" en hij antwoordde:

"Ik kom nu regelrecht uit Uden, maar misschien had je wel verwacht dat ik eerst aan de deur geklopt had. Doch dan had je er wel voor moeten zorgen dat er een fatsoenlijke buitendeur aan deze bouwval gezeten had!" was zijn grappige antwoord.

Om die rake zet hebben we beide moeten lachen. Hoe kwam Piet zo gauw op zo'n idee? Hij zei ook nog het volgende:

"Gisteravond zaten onze ouders en ik bij elkaar, toen moeder op eens de opmerking maakte: "Hoe zal je broer het maken thuis?

Dat is ook niet zo gezellig om in zo'n stil gebied de dagen en nachten heel alleen te moeten doorbrengen en er is niemand om mee te praten en vooral ook als er nog geen winkel is om datgene te kopen wat je hoognodig wilt hebben."

Daar dacht ik later op bed even over na en zei toen in mezelf:

"Ik ga morgen heel vroeg uit Uden weg om ook weer vroeg hier te kunnen zijn, want ik vond het wel heel erg dat jij hier zo alleen was, want je staat hier overal alleen voor." Aldus Piet.

"Dáár sta ik werkelijk versted van zeg, maar ik heb nooit geweten dat jij zo bezorgd over mij kunt zijn. Sinds wanneer is dit bij jou tot openbaring gekomen?" Plaagde ik.

Daar gaf hij geen antwoord op, maar zei alleen:

"Je ziet toch wel, dat hoop ik tenminste, dat ik toch nog wel aan je denk al zie ik je niet!" Kaatste Piet terug.

"Dat valt me dan toch werkelijk mee broer!"

"Dan kun je blij wezen dat je er één hebt!" zei hij, maar werd toen zakelijk, al lachte hij inwendig nog om onze flauwekul, en vroeg: "Wat liep je hier binnen heen en weer te sjouwen?"

"Ik had een muis in bed, en dat wil ik niet hebben!" zei ik.

"Zo'n heel klein diertje? Wat moet dat dan worden met jou als je eens getrouwd raakt?"

"Wat wil je daar eigenlijk mee zeggen?" vroeg ik nieuwsgierig.

"Denk daar de eerst komende tijd maar eens over na, dan snap je vast wel wat ik hiermee bedoel." vond mijn broer.

Toen vonden we het blijkbaar wel genoeg om grappen te verkopen. Piet draaide zich om, liep naar buiten en kwam al gauw weer terug met een tas onder de arm en liet mij twee broden zien, een stuk kaas in papier gepakt, een potje aardbeienjam en een pakje boter voor op het brood en één om mee te braden.

"Ik heb weer wat voorraad om te eten vanuit Uden meegekregen dan kunnen we weer enkele dagen normaal eten." zei Piet.

Daar was ik echt blij mee, want op dat moment was er van alles nog maar heel weinig meer van over. Alleen was er nog een geringe hoeveelheid rogge ter beschikking. Brood had ik inmiddels al wat bij onze familie geleenden dat mocht ik gebruiken. Zelf hadden zij nog voldoende in voorraad. Wel was onze smeerboter ook bijna op, evenals de jam. En over groenten konden we helemaal niet beschikken, dat haalde ik immers iedere middag af bij Driessen, waar een centrale keuken ingericht was.

Zoals Piet even later vermeldde, had vader hem gevraagd eens bij Driessen de winkelier te gaan informeren of er mogelijk al een kans bestond dat er binnenkort weer kruidenierswaren te verkrijgen zouden zijn op de levensmiddelenbonnen. Mogelijk konden zij daar enige informatie over geven.

Er kwamen immers iedere dag weer opnieuw dorpsgenoten terug van hun evacuatie en die zouden toch ook weer levensmiddelen nodig hebben in de komende dagen. Tevens had vader gevraagd eens te vragen bij één van de groentehandelaren wanneer er mogelijk weer groentesoorten te koop zouden zijn, want er zou zeker wel groente en fruit vanuit andere streken van ons land naar de Betuwe verzonden worden, want we waren immers al een maand bevrijd. Dus moesten Piet en ik maar eens op informatie uitgaan. Hoe meer er naar gevraagd werd, des te eerder ging men erwerk van maken om het te regelen.

We namen ons voor om daar morgen over te gaan praten.

"Dus is het toch maar weer goed geweest dat ik naar je toe gekomen ben, want dan kunnen we dat samen beter gaan informeren dan wanneer je er alleen voor staat." vond Piet

"Nadat ik vorige week hier een paar dagen met jou geweest was, had ik opeens niet veel zin meer om naar mijn werkgever terug te gaan. Want nu bestaat toch de kans dat ik ook met onze ouders terug zal kunnen keren binnen korte tijd.

Terhorst wist immers al vooruit, toen hij mij in dienst nam, dat ik na de uiteindelijke bevrijding toch weer naar mijn eigen werkgever terug zou gaan. En op dit moment is het niet zo druk meer, dus kan hij het met z'n eigen personeel wel af.

Dus dacht ik gisteravond bij mezelf, ik ga weer een paar dagen naar Driel terug. Daar is nog heel wat produktief werk te verrichten. Want als ik rond om me heen kijk is er nog veel rommel op te ruimen. Dus laten we daar zomaar eens aan beginnen. Want als onze ouders terug zijn gekomen moeten zij hier niet over allerlei vuilnis hoeven te struikelen, dan moet dat alles weggeruimd wezen." vond Piet.

En zo begonnen we even later de paden om het huis heen, waar veelal vaak gelopen werd, begaanbaar te maken.

We ruimden echter alleen datgene op dat bij het lopen veel last kon veroorzaken, zoals stukken hout, glas, aan stukken gevallen dakpannen en ijzerdraad, want daar kon men gevaarlijk over vallen. De grotere stukken, zoals drokken van muren die ons te zwaar waren, lieten we liggen waar ze lagen of we schoven ze terzijde. De hele bouwval zou binnenkorte tijd immers toch helemaal gesloopt worden, dus lieten we dat karwei wel aan de slopershamers over.

Maar verder ruimden we alles op wat in de weg lag, zodat we vlot over het erf konden lopen zelfs ook in de avond als het eenmaal donker was geworden.

Tegen twaalf uur haalde ik het eten op bij de keuken. Die dag kregen we gestoofde andijvie met een speklap voorgeschoteld en we hebben daar lekker van gegeten.

Daarna zijn we heerlijk gaan dutten, vooraan in de boomgaard in het gras, in de vrije natuur. En nog maar na een kort ogenblik stootten we elkaar aan omdat de ander zo lag te snurken. Dus hetzelfde liedje van de pot en de ketel die zwart waren! Een klein uurtje daarna werd ik uitgerust wakker en merkte direct op dat Piet verdwenen was, dus stond ik op en keek om me heen en zag hem opeens op een grote veilingkist achterover leunend tegen de achtergevel van "ons huis" zitten.

Ik ging er heen en merkte meteen al dat hij in een niet al te vrolijke bui verkeerde en ik vernam al gauw de oorzaak.

Ten eerste was ik opnieuw gaan snurken, daar zei hij dit van: "Als je komende nacht weer zo ga snurken ga ik meteen terug Uden, al is het ook midden in de nacht, 't is maar dat je het weet. Ik ging straks iets verderop in de schaduw van een pereboom liggen en kreeg daar al gauw een uitwerpsel van een kraai midden in het gezicht, dus zo lekker is dat ook weer niet."

Ik merkte toen op: "Nee, dat is het zéker niet! Dan had je beter niet op je rug kunnen gaan liggen, dan was dit niet voorgevallen!" Daar kwam deze reactie op: "Hoor eens, de schoolmeester geeft weer les!!"

Het was natuurlijk maar plagen wat we deden, want de boog had bijna vijf volle jaren gespannen gestaan en nu was er gelegenheid genoeg om de boog te ontspannen. Dus ging ik op zijn reactie in en zei: "Juist, laten we dan nu maar meteen met aardrijkskunde beginnen en nemen als onderwerp voor deze middag, het oostelijk deel van Driel. Wie daar de weg goed heen weet mag voorop gaan. Maar als hij fouten maakt wordt dat natuurlijk wel genoteerd vanwege de punten-toekenning." zei ik. "Zeg maar in gewone bewoording wat je eigenlijk van plan bent deze middag, dat is veel eenvoudiger dan al dat geklets!"

Dat vond Piet met weinig woorden.

"Laten we via de Molenstraat, de Vogelenzangsestraat en de Achterstraat eens naar de omgeving van de spoordijk fietsen en kijken wat daar allemaal voorgevallen is. Daar hebben immers in de herfst-en wintermaanden veel Duitse soldaten ingekwartierd gelegen in de boerderijen die daar liggen. Daar zal ook wel het één en ander gebeurd zijn in de tijd die achter ons ligt en zo ver is dat ook weer niet." was mijn plan. Want de vorige keer toen Piet nog hier was, had hij tijdens een korte wandeling vlakbij, een oude fiets tussen struikgewas gevonden die nog helemaal intact was. De banden waren leeg en hij zat helemaal onder het slib van de overstroming. Toen we hem echter gewassen hadden zag hij er tamelijk goed uit, al was het een oud beestje. Ook de banden waren nog heel want na het oppompen bleven ze lucht houden, dus ik had wéér een fiets en was daar heel blij mee.

Piet en ik hadden de hele ochtend besteed aan het opruimen van veel aan stukken gevallen dakpannen, glasscherven enz, enz, dat zich nog steeds op het loopgedeelte van het erf bevond en dit hadden we bij elkaar op een hoop gebracht, zodat het later gemakkelijk weggebracht kon worden.

Dit was een vermoeiende klus geweest en daarom gingen we na het middagmaal een rondje fietsen door het genoemde gedeelte van Driel. Het was er mooi weer voor.

De wegen die we bereden zagen er wel zeer desastreus uit, want ze verkeerden soms in zo'n miserabele toestand dat ze bijna onbegaanbaar waren.

We reden in de toenmalige Molenstraat en ook daar was de aanblik van de behuizing en het landschap gelijk aan dat, wat we in andere dorpen gezien hadden en is het dus niet de bedoeling alles afzonderlijk te gaan vermelden, alleen uitzonderlijke gevallen, zoals graven van militairen o.i.d.

Het was, waar we ook reden, nog uitzonderlijk stil en het dorp leek nog steeds uitgestorven, zo weinig dorpsgenoten waren er nog maar naar huis teruggekeerd.

Verderop in de Molenstraat lag in een grote bocht naar rechts, links een graf van een Duitser die daar honderd meter verder sneuvelde in de voormiddag van vrijdag de 22ste september 1944. Ongeveer vijfhonderd meter oostwaarts lagen zo te zien 6 Duitsers begraven in de rechter berm langs een slootje. Daar rondomheen was een groot, vlak gedeelte met vele weilanden.

We volgden deze weg en gingen na tweehonderd meter een grote bocht om naar links in de richting van de boerderij "De Vogelenzang".

Deze boerderij staat ongeveer 400 meter verderop links. De genoemde straat gaat er met een grote, haakse bocht naar links omheen en voert met een lange oprit naar de Rijndijk.

Tegenover die boerderij gingen wij rechtaf de Achterstraat in. Metéén rechts was een bakkerswinkel, dat nog niet ze heel veel oorlogsschade had, zo te zien tenminste.

Ook daar was het wegdek in een zeer slechte staat en dit was voornamelijk veroorzaakt door zware legervoertuigen, want op enkele plaatsen waren de wegbermen soms totaal in elkaar gereeden door rupsbanden van tanks of andere rupsvoertuigen.

En hoe dichterbij we de spoordijk naderden hoe groter de vernielingen. Aan beide zijden van deze straat waren woningen totaal uitgebrand, of zij hadden heel veel schade te incasseren gekregen. We konden heel goed constateren dat daar in die hele omgeving een felle strijd gestreden was nadat wij en de inwoners van Driel al reeds geëvacueerd waren.

Toen we het witte huis "NOOIT GEDACHT" ongeveer honderd meter voorbij waren werden we met een trieste aanblik geconfronteerd. Recht lagen in de smalle wegberm enkele graven achter elkaar. Twee ervan waren gedeeltelijk bloot komen te liggen vanwege de overstroming in december van de vorige winter. Bij het eerste graf ontbrak het hoofd, maar waren de schouders nog wel te zien.

Daar vlak naast stond nog gedeeltelijk een zeer oude knotwilg langs de slootkant, waarvan de kleinste helft van de knot was afgeslagen, zeer waarschijnlijk door een projectiel; dat stuk knot lag er onder in de sloot.

Wij veronderstelden dat door de explosie het hoofd van de soldaat die daar waarschijnlijk onder de wilg in stelling lag, verbrijzeld is, want dat was er niet meer!!

Bij het tweede graf was ook veel aarde verdwenen, daar kwamen schoenen nog ten dele boven het graf uit, dus een trieste aanblik om dat te aanschouwen, maar wél de harde waarheid!!

We werden er weemoedig van toen we zagen hoe een kostbaar mensenleven gebruikt kan worden om een vuile oorlog te dienen!! Langzaam reden we verder, nog diep onder de indruk van dat treurige tafereel dat we te zien gekregen hadden.

Enige tijd later fietsten we op een smal landweggetje dat parallel met het spoordijktaflood in zuidelijke richting liep.

We volgden dat tot bij de tunnel in de spoordijk.

Een oud boerenwoningke dat rechts stond, was helaas ook in vlammen opgegaan, dat tot dan toe bewoond werd door een al bejaard echtpaar met twee dochters.

Overall langs dat smalle karresporenweggetje lagen Duitse soldaten begraven, soms wel zes of zeven op een rij en dan op verschillende plaatsen. Meestal stonden er houten kruisen op hun graven, met soms een doorboorde helm er op, als zij getroffen waren door een granaatscherf of een mitrailleurkogel.

Helemaal aan het einde van dat straatje, schuin tegenover de tunnel die zich daar in de spoordijk bevond, was blijkbaar in de herfstmaanden van het vorige jaar in aller ijl een graf gedolven voor een gesneuvelde militair.

Dat graf lag bijna helemaal bloot. Door de sterke stroom van de overstroming tijdens het hoge water in begin december van het vorige jaar, dat met veel geweld door de tunnen stroomde, was zo te zien veel aarde van dat graf weggespoeld en dus konden we zo in het graf kijken.

De natuur en het ongedierte hadden hun gang kunnen gaan, dus kan de lezer (es) heel goed begrijpen wat we daar te zien kregen, maar het was heus niet de enige keer. Tijdens de rit op onze terugkeer van de evacuatie werden we daar meerdere malen met zo'n lugubere aanblik geconfronteerd. Helaas blijven zulke taferelen wel heel lang in je herinnering. Vooral wanneer er oorlogssituaties ter sprake komen, zie je alles weer voor je. We hadden er opeens genoeg van wat we zoal gezien hadden op weg daarheen, dus keerden we om en gingen dezelfde weg terug. In de Achterstraat gekomen lag een groot stuk griend (wilgen hakhout), waar zich ook veel Duitsers in hadden opgehouden. Het lag er vol met achtergelaten rommel en ander afval zoals: lege conservenblikken, flessen, kapotte uniformen, soldatenhelmen, lege munitiekisten, kapotgeschoten geweren, hier een lepel, daar een kromme vork en platgereden etensblikjes, afijn van alles wat met vernielde gebruiksvoorwerpen te maken had. Daar waren ook diepe kuilen in de grond, veroorzaakt door ge-explodeerde projectielen die er terecht waren gekomen. In die kuilen lagen heel wat overgebleven botten en resten van geslacht vee dat door ongedierte aangevreten was en je werd er bijna misselijk van als je er te lang naar keek. Dus liepen we die griend weer gauw uit om via de Achterstraat terug te keren naar ons eigen verblijf.

Maar voor dat we bij de genoemde straat kwamen, zagen we een groot stuk dekzeil, zo groot ongeveer als een flink vloerkleed, over een diepe bomtrechter liggen en we kregen de gedachten dat er iets mee afgedekt was, iets dat niet geschikt bevonden werd voor nieuwsgierige ogen.

Toch wilden we eigenlijk wel weten wat daar onder dat dekzeil verborgen moest blijven.

Toen we er dichterbij kwamen roken we opeens een zoete, weeige, broeierige stank en die kennende, kregen we een vermoeden die juist bleek te wezen. En dus lichtten we het zeil op, om te kijken wat er onder lag. En dat was werkelijk vreselijk! In één woord vreselijk, wat we toen te zien kregen. Er lagen enige dode militaire lichamen over elkaar gelegd. Deze aanblik was weerzinwekkend en dus lieten we direct bij dat zien, het zeil omlaag vallen, want we kregen op dat moment de volle stank van een lijkenlucht in de neus, waardoor we onze adem inhielden, daarna gauw terzijde traden, om weer zuivere lucht te kunnen inademen.

Hoeveel lijken er lagen wisten we niet, we hebben ze niet geteld, dat was voor ons niet belangrijk, één was nog teveel geweest naar onze zin, het kunnen er zes, zeven, maar mogelijk ook nog wel meer zijn geweest.

We gingen zo gauw als mogelijk was bij die onheilsplek vandaan en toen dacht ik meteen : - wat zal het toch vreselijk wezen als je nog beseffen kunt voor je gaat sterven dat je leven zo zal eindigen!

Een soldaat moet wél bereid zijn om zijn kostbare leven op te offeren in een oorlog tegen medemensen die hij nog nimmer gezien had, en als hij dan gesneuveld is, wordt daarna zijn lichaam als onkruid en afval in een kuil gedumpt.....!!!

Is dat een medegevoel voor de medemens??

We gingen vandaar via de zelfde wegen terug zoals we gegaan waren en we besloten bij onze thuiskomst eerst even thee te drinken. Daarna wilden we naar Lent gaan, waar in Huize St. Jozef het evacuatie-bureau was ondergebracht. En om in aanmerking te komen voor distributiebonnen moest men het evacuatie-boekje kunnen tonen, of een evacuatie-kaart. want als men daar over beschikte, was dat een bewijs dat men in de Betuwe mocht vertoeven of wonen en dan pas kon men distributiebonnen

afhalen op het Distributiebureau in Heteren. Dus vandaar dat we na de thee naar Lent bij Nijmegen wilden gaan om dat bewust te Betuwboekje in ons bezit te krijgen.

Want als we die levensmiddelen, die Piet vanuit Uden had meegebracht na enkele dagen opgebruikt hadden, zouden we toch wel over bonnen moeten kunnen beschikken. En juist daarom wilden we dit niet te lang uitstellen.

Vanuit Driel namen we de Hollanderbroeksestraat naar Elst. Enkele honderden meters voorbij de Linge, het kleine Betuwse riviertje, lag een grote stapel lege granaathulzen.

We hebben ze natuurlijk niet geteld, maar schatten het aantal toch zeker wel op ongeveer vijftienhonderd stuks. Ze waren van Engels fabrikaat, hadden ongeveer een lengte van 35 cm en een diameter 10 cm.

Wij schatten deze stapel op wel ruim twee en een halve meter hoogte, met een middellijn van ruim 5 meter.

We hebben er een paar mooie blanke, ze waren allemaal van koper, uitgezocht die we daar verstopten en we hebben ze later op de terugweg opgehaald.

Zoals ik al reeds eerder vermeld heb, was de aanblik van het dorp Elst ook betreurenswaardig, want alsje er doorheen reed en niet geweten had dat er een oorlog gewoed had, je zou denken dat het door een cycloon getroffen was.

Links van de Valburgseweg waar we ons op bevonden, stond voor het ijzeren hekwerk van een begraafplaats een enorme grote Duitse Tigertank; het uiteinde van de reusachtige loop van het tankkanon was helemaal omgekruld door één of andere oorzaak, dus was er wel iets fout gegaan.

In tuinen en boomgaarden en zo maar langs de wegen lagen overal graven van gesneuvelde militairen. En op allerlei plaatsen stonden uitgebrande of totaal vernielde legervoertuigen.

De route tussen Lent, Ressen en Elst is al beschreven toen we van de evacuatie naar huis terugkeerden.

Toen we in Lent in Huize St. Jozef op het evacuatie-bureau kwamen waren we meteen aan de beurt. Wij toonden het formulier dat dat ons toegang verleend had bij het terugkeren naar de Betuwe. Bij het inzien ervan, werden ons al gauw de benodigde Betuwboekjes (kaarten) uitgereikt, ook die van onze ouders. We hoefden alleen onze handtekeningen te plaatsen.

Binnen tien minuten waren we weer buiten en omdat we daar tamelijk dicht bij de Waalbrug waren, zijn we er even heen gefietst. Daar recht voor ons lag de veel omstreden Waalbrug, het machtige bouwwerk voor de hele omgeving. Ze lag daar nog steeds hoog en fier boven het rivierenlandschap en verbond het noordelijk en het zuidelijk deel van Nederland, hoewel het wegdek en de ijzerconstructie van de enorme boog veel schade was toegebracht. We zijn daar niet lang gebleven, want we wilden ook weer niet te laat thuis zijn.

Piet is nog enkele dagen gebleven en zijn in die tijd te weten gekomen, dat op volgende week woensdag 13 juni op het gemeentehuis in Heteren distributiebonnen uitgereikt werden. Zij die daarvoor in aanmerking kwamen, konden er terecht tussen 9 en 12 uur in de voormiddag.